

Weert zo'n 500 jaar geleden

door Martin Nies

1. Inleiding en verantwoording

Deze bijdrage aan het "Weerter jaarboek" beoogt niet een volledige geschiedenis van het Weert van 500 jaar geleden te geven. Daarvoor dient nog meer onderzoek plaats te vinden, ook in elders aanwezige archieven.

(Te denken valt aan de gerechtelijke archieven die zich nu nog bevinden in het rijksarchief te Maastricht).

Wellicht kan deze bijdrage een aanzet zijn tot een dieper uitspitten van verschillende facetten in volgende uitgaven van het "jaarboek".

Ik heb mij in dit artikel beperkt tot de grote lijnen, aangevuld met voor de lezer wellicht interessante details uit de stadsrekeningen van Weert.

Voor de tekst heb ik voornamelijk geraadpleegd:

A) het artikel "Jacob de Eerste, Graaf van Horne" geschreven door Pater Aurelius Pompen O.F.M. en gepubliceerd in de "Publications" van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap, jaargang 1904.

B) stukken uit het oud-archief der Gemeente Weert.

C) de Stadsrekeningen van stad en land van Weert uit de jaren 1483 en 1487/1488.

Uit deze laatste zal ik verschillende malen een aanhaling in getranscribeerde vorm plaatsen waarbij nu niet meer voorkomende woorden in vertaling tussen () geplaatst worden.

2. Bestuur en taakverdeling

A. WAT VOORAFGING

Weert wordt, voor zover bekend, voor het eerst vermeld in een oorkonde van 21 september 1062, waarbij koning Hendrik IV bevestigt, dat het kapittel van St. Servaas te Maastricht de eigendom van Weert verkrijgt van markgraaf Otto van Thüringen en diens vrouw Adela.

Volgens diverse historici is deze oorkonde echter een vervalsing en zou deze eigendomsoverdracht op een later tijdstip hebben plaatsgevonden, doch in ieder geval vóór 1139.

Het land van Weert werd een kerkelijke bezitting waar de heren van Horne een steeds grotere macht wisten te verwerven, hetgeen tot wrijving tussen het kapittel en de heren van Horne leidde. Op 19 december 1306 werd tussen het kapittel en heer Gerard an Horne een overeenkomst gesloten, waarbij de laatste feitelijk als heer van Weert werd erkend.¹

Tot Weert behoorde aanvankelijk ook Nederweert, of Weert ten benedensten einde. Administratief werden beide plaatsen pas in 1525 gescheiden.

De bloei van Weert kwam pas in de vijftiende eeuw. Toen ook werd Weert stad in de historische betekenis van dat woord. Ofschoon er geen stukken bekend zijn waaruit expliciet blijkt dat Weert stadsrechten heeft verkregen, mogen wij toch aannemen dat zij als zodanig werd aangemerkt wat o.a. blijkt uit het verlenen van het privilege van marktrechten. Dit privilege werd gegeven door Willem VI van Horne en was gedateerd: "*duysent ende vierhondert ende veerthien op den vijffden dach in meye.*" In dit privilege werd o.a. bepaald dat geen handel gedreven mocht worden op zondagen en hoge feestdagen en dat Weert recht had op 3 jaarmarkten, t.w. op Sint Bo-

nifaciusdag, dat is de vijfde dag in Braemaent (juni), op Sint Jansdag Baptist ont-hoofding (29 augustus) en op Sint Barbaradag (4 december), en een weekmarkt op elke zaterdag.² De in verband met dit recht geheten accijnzen moesten o.a. dienen tot instandhouding van wallen, grachten, bruggen en poorten der stad.

Doch ook voor en na deze datum had Weert verscheidene privileges weten te ver-werven. Te denken valt o.a. aan de volgende. Het vermaarde recht, verleend op 1 ju-li 1296, om water af te tappen van de z.g. Aabeek bij Bocholt verschaftte o.m. water voor de kasteels- en stadsgrachten; op 8 maart 1360 werd geoorkund, dat in Weert de rechtspraak uitsluitend zal worden uitgeoefend door de schepenbank; op 1 maart 1378 werd officieel het "Wollenambacht" opgericht en twee weken later werd het voorrecht verleend een waarmerkzegel voor het Weerter lakenprodukt te laten aanmaken. Op 20 januari 1419 werd het "Bosrecht" verleend en op 21 maart 1446 het z.g. "Landrecht", twee meer algemene privileges, welke niet alleen voor de com-merciële doch ook voor de agrarische sector van belang waren. Op 4 juni 1452 volg-de voor de burgers de "vrijheid van weggeld" verleend door de schepenen van Eind-hoven, in 1464 werd het Timmerambacht opgericht en op 20 oktober 1471 het kleermakersambacht.³

Zo zien wij dat Weert 500 jaar geleden reeds diverse voorrechten had weten te verkrijgen.

Welke belangrijke gebouwen werden er in deze vijftiende eeuw gerealiseerd? Aller-eerst een nieuw kasteel. Graaf Jacob I stichtte dit in 1455 in de onmiddellijke omge-ving van de stad. Het terrein besloeg met al zijn toebehoren een oppervlakte van 10 bunders (= ± 10 hectaren) en was aangekocht van Trien in der Haghe, wonende op 't Leuken.⁴

De Heren, later graven van Horne hadden hun residentie in de loop der tijden ver-plaatst van hun stamslot te Horn naar het kasteel van Weert, waar zij de meeste tijd doorbrachten. Ofschoon wij nog steeds spreken van het kasteel werd deze term vijf-honderd jaar geleden in de stadsrekeningen niet gebruikt. Men sprak toen van "het speelhuis".

*"Item doin maken in 't speelhuys dat huiss van den wage dair ain gegolden holt tegen Pe-ter van Stralen voir 31 stuver, van Jan Lobben plancken voir 27 stuver, den timmerluden van daichueren 14 stuver ende van den werckluden kost 25 stuver, voir 1 gesneden elsse die tralien van te maken 5 stuver, voir 1 sloet ende negel 10 stuver, facit 5 gulden 12 stuver."*⁵

In 1456 werd de bestaande kerk uitgebreid met een koorgedeelte aan de oostzijde, waarna in 1500 afbraak van het oude gedeelte volgde en het koorgedeelte op dezelf-de plaats verder werd afgebouwd met als resultaat de nu nog bestaande kerk.

De stichting van een klooster van de Minderbroeders (Franciscanen) in 1461. Hier-toe schonk Graaf Jacob I zijn oud en nu verlaten kasteel te Weert aan de Minder-broeders, ook wel Observanten genoemd. Hij deed dit op verzoek van zijn op 2 april 1461 te Woudrichem (hoofdplaats van het land van Altena) overleden echtge-note gravin Johanna van Meurs. Later zou hij zelf in dit klooster intreden.

Verder nog de stichting van het klooster Maria Wijngaard in de Maasstraat. De huiskapel van dit klooster werd in 1442 ingewijd. *"In den jaere ons Heeren 1442, den derden dag na Ste Dionijs, waert der suster Capelle gewijd, als van den heer Dionijs van ons genedigen heer en bishop wegen van Ludick"*.⁶

B. BESTUUR

Laten wij nu bezien hoe het bestuur in Weert rond die tijd was samengesteld. Aan het hoofd van het bestuur stond een schout - hier gewoonlijk scholtis genoemd - die door de landsheer werd aangesteld en namens hem stad en heerlijkheid be-

stuurde. Naast hem waren er gewoonlijk 7 schepenen, een secretaris en later ook een burgemeester. De hier genoemde functionarissen vormden samen de "magistraat", het bestuur.

De schepenen hadden als voornaamste taak de rechtspraak, de "justitie", terwijl de zaken van "policie en regie" mede in handen lagen van een raad van gezworenen, die "gekoren" namens de ingezetenen vooral invloed had op het fourneren der financiën. Doorgaans werd deze raad niet gerekend te behoren tot de magistraat, evenmin als de zg. "billeteer-burgemeester", de armendienaars en de kerkmeesters, die wel gezamenlijk met de magistraat werden benoemd of herbenoemd bij het zg. "veranderen van de magistraat" of "het versetten van de wet" hetgeen jaarlijks op Allerheiligen plaatsvond.⁷

Er waren voor Weert 7 schepenen en voor Nederweert 5. Van de schepenen van Weert kwamen er zes uit de stad en slechts één uit de buitenie; ook was er slechts één burgemeester n.l. die van de stad.⁸

De schepenen, aan wie samen met de scholtis, de wetgeving en de rechtspraak waren voorbehouden, moesten jaarlijks opnieuw worden aangesteld. De zittende schepenen waren echter steeds herkiesbaar, van welke herkiesbaarheid vaak en zelfs meestal gebruik werd gemaakt. De voordracht van de schepenen voor de stad werd opgemaakt door de zittende schepenen der stad, de kandidaat van de buitenie werd voorgedragen door de zittende buitenieschepenen. De benoeming geschiedde uiteindelijk door de landsheer of dient scholtis en doorgaans hield men zich aan de voordracht, waartoe men echter niet gebonden was. Alvorens de "denominatielijst" werd ingezonden aan de heer of zijn scholtis werd ze voorzien van een geschreven getuigenis van de pastoor van Weert omtrent hun getrouwheid aan het katholieke geloof.⁹

De burgemeesters hadden als taak het administreren der geldzaken en andere bestuursbevoegdheden van algemene aard met uitzondering van rechterlijke zaken. Hun ambtsperiode duurde 1 jaar, waarna ze moesten aftreden. Ze konden later opnieuw benoemd worden, doch het eerstvolgende jaar werd zijn assistent burgemeester.¹⁰

In feite was men dus twee jaar burgemeester. Het eerste jaar fungeerde men slechts als assistent, of billeteerburgemeester, waarna men het tweede jaar als burgemeester optrad. De oudste stadsrekeningen vermelden dan ook in de aanhef steeds twee namen. De oudste in het archief aanwezige stadsrekening van 1483 begint met: "*Dit is Marcelys van den Berckenboss ende Johan Thewen rekeninge anno LXXXIII*".

Normaal was men dus twee jaar burgemeester, maar in bijzondere gevallen werd daat wel eens van afgeweken. Zo ook in de jaren 1484, 85 en 86. (De strubbelingen die hier aan debet waren komen in het volgende hoofdstuk aan bod.) Uit deze jaren ontbreken de stadsrekeningen.

In de dan volgende rekening over 1487/88 komen wij tegen dat voornoemde Marcelys Berckenboss en Johan Thewen langer dan twee jaar burgemeester zijn geweest.

"Item soe Berkenbos burgermeister iss geweest oever vier jair hyr te voeren had hij sijn renschap gemaickt ende gesloten als dat gewoenlicken iss van twe jaeren voir buschops Loedewychs van Borbon doet, dan omdat den lande dair nae grote lasten ainquamen heeft men Marcelys ende Johan Thewen bevoelen op hoeren eydt van dess gerichs wegen dat zij noch dat beste duen sulden als sij gedaen hedden bis der tijt dat men hon dess verdruége, ende iss also Berkenbos borgemeister bleven 4 jair bynnen welcken tijde Marcelys den lande mercklicke pinningen verlacht heeft als dat blijkt in zijnen uitgeven, dair op Marcelys gevolcht heeft in den jair van LXXVII ain mijnen here tot Luick ende frunde mueten maecken, dat mijne heer onder sijnen hanteyken ennige deputerde commissie

gaeff zijne rekeninge te visiteren, dat hom gecost heeft ain frunde te maken ende teringe 54 rijngulden.”¹¹

Uit het voorgaande blijkt ook dat men het niet zo nauw nam met de schrijfwijze van de eigennamen.

De in de tekst vermelde "buschops Loedewychs van Borbon doet" heeft betrekking op de dood van Lodewijk van Bourbon, prins-bisschop van Luik die op 30 augustus 1482 vermoord werd door Willem van der Mark.

3. Strubbelingen - Brandschatting

Weert had verscheidene voorrechten verworven. Het wolambacht maakte een bloeiperiode door. Men zou kunnen veronderstellen dat Weert welvarend was, maar voor de stad als zodanig gold dat zeker niet.

De vijftiende eeuw was er een van woelingen en machtsuitbreiding met allerlei strubbelingen daar aan verbonden. Weert zou wellicht buiten schot zijn gebleven als het geheel zelfstandig zou zijn geweest. Het had echter de Graven van Horn als heer en hun politiek bepaalde mede het lot van Weert. Het zou te ver voeren hier alle ruzies, twisten en dergelijke aan te halen; daarvoor raadplege men de algemene geschiedenis.

Wij zullen ons beperken tot die gebeurtenissen waarbij Weert direct of indirect betrokken was of werd.

Graaf Jacob I was vanwege familieverhoudingen betrokken bij de Gelderse woelingen, waarin vooral zijn zwager Vincent van Meurs een belangrijke rol speelde. Later werden Graaf Jacob I en zijn zonen betrokken bij de ongeregelheden in het bisdom Luik? Hierdoor zou ook Weert te lijden krijgen. Wat was de aanleiding tot de ongeregelheden in het Prins-Bisdom Luik. Zoals de naam reeds zegt was Luik de hoofdplaats van een prinsdom en een bisdom. Het bisdom was groter dan het prinsdom. Zo behoorde Weert wel tot het bisdom Luik, maar niet tot het prinsdom. Daarentegen behoorde het graafschap Horne zowel tot het bisdom als tot het prinsdom. Horn was n.l. een leen van het graafschap Loon, dat ongeveer de hele huidige provincie Belgisch Limburg omvatte. Dit graafschap Loon was op zijn beurt weer een leen van het prinsdom Luik. Bij het uitsterven van de tak van de graven van Loon kwam dit graafschap rechtstreeks onder het gezag van de prins-bisschoppen van Luik. Dezen voerden van toen af dan ook nog de titel van graven van Loon.

Het bisdom Luik was een suffragaan van het aartsbisdom Keulen en viel, dus onder de invloedssfeer van het Duitse keizerrijk.

De prins-bisschop werd gekozen door het domkapittel van de St. Lambertuskerk te Luik, waarna goedkeuring volgde door de Paus en de Duitse keizer. Meestal werd een adellijk persoon gekozen. Vaak genoeg behoorde deze nog niet tot de geestelijke stand. Verschillenden lieten zich zelfs niet tot bisschop wijden en lieten de geestelijke taken over aan hun wij-bisschoppen. Zelf noemden zij zich "elect" d.w.z. gekozene. Zij voelden zich meer wereldlijk heer dan bisschop.

Als wereldlijk heer verleenden zij aan de inwoners van de stad Luik diverse privileges. Toch kwam de bevolking van Luik meerdere malen in opstand tegen hun prins-bisschoppen. Daar dezen, zoals we vermeld hebben meestal uit een adellijke familie stamden, ondervonden ze overeenkomstig ook de steun of de tegenstand van andere adellijke geslachten.

Waren in de veertiende eeuw enkele leden van de familie van der Mark prins-bisschop geweest, in 1456 werd door het kapittel tot prins-bisschop gekozen Lode-

wijk van Bourbon. Deze was een zoon van Karel I, hertog van Bourbon en van Agnes, dochter van Jan zonder Vrees, hertog van Bourgondië. Bij zijn verkiezing was hij pas 18 jaar oud. Hij nam de titel van "elect" aan en liet zich eerst 10 jaar later in 1466 tot priester en bisschop wijden. De regering van deze vorst-bisschop kenmerkte zich door een aaneenschakeling van binnen- en buitenlandse onlusten. Zijdelings gesteund door zijn zwager Karel de Stoute, hertog van Bourgondië, beging hij allerlei gewelddaden. Het volk van Luik dat hem niet als bisschop wilde erkennen, trad openlijk tegen hem in verzet. Karel de Stoute versloeg de Luikenaren op 28 oktober 1467 te Brusthem (gedeelte van de tegenwoordige gemeente St. Truiden). Op 30 oktober 1468 werd de stad Luik stormenderhand ingenomen, geplunderd en plat gebrand.

Johan, de jongste zoon van Graaf Jacob I, was proost van het kapittel van St. Lambertus te Luik, als opnieuw de storm losbrak, die in 1468 was bedwongen.

Een treurige, maar ook duur betaalde vermaardheid heeft zich hierbij verworven Willem van der Mark, Graaf van Arenberg, het Everzwijn der Ardennen genaamd. (Hij was de overgrootvader van Willem van der Mark, Graaf van Lumey, die als bevelhebber van de watergeuzen, zijn naam bloedig geschreven heeft in de historie van Nederland).

Reeds in 1474 had hij zijn rebelse geest getoond tegenover prins-bisschop Lodewijk van Bourbon. Maar om aan het gerecht wegens de moord op 's bisschops generaalvicaris Richard Troncillon te ontkomen, was hij kort daarop naar Frankrijk uitgeweken. In 1477 werd hij door de bisschop weer in genade ontvangen en zelfs tot grand-majeur benoemd. De vriendschap scheen geheel hersteld.

Willem verklaarde zelfs eeuwig trouw te zullen blijven aan de bisschop en zijn leven voor hem te willen opofferen.¹² In het jaar 1478 wierp hij het masker af en toonde zich een openlijke tegenstander van de bisschop. Terwijl in het begin zijn euvelmoed nog werd bedwongen en hij zijn rooftochten weldra moest staken, kreeg hij in 1482 van Frankrijks koning Lodewijk XI zulk een steun, dat hij met een leger van meer dan 4000 man tegen de stad Luik kon optrekken.

Lodewijk van Bourbon trok hem met zijn soldaten, enigszins roekeloos, tegemoet. Bij het eerste treffen ontstond zulk een verwarring onder het leger van de bisschop dat deze weldra alléén stond, omgeven door de opstandelingen. Hij gaf zich over en smeekte om genade. Maar Willem van der Mark rende naar hem toe, hakte met zijn zwaard op hem in en de bisschop viel stervende ter aarde. Het was de 30ste augustus 1482. (Willem dulde aanvankelijk zelfs niet, dat de bisschop begraven werd; eerst de derde dag gaf hij toe.)

Jan van Horne die de bisschop vergezelde, werd gevangen genomen, doch wist zich kort daarop vrij te kopen.

Een der eerste zorgen van de moordenaar was zijn eigen zoon Jan op de zetel van Luik te plaatsen. Dit gelukte in zoverre, dat de kapittel-heren die in de stad waren, hem tot bisschop kozen. Doch de meeste kanunniken waren naar Leuven gevlucht; en dezen, meer vrij in hun bewegingen, namen niet de minste notitie van Jan van der Mark. Onderling konden zij het echter niet eens worden, en de stemmen bleven verdeeld tussen Jacob van Croy en Jan van Horne.

Intussen trokken de troepen van Willem van der Mark verwoestend het land rond en plunderden ook het graafschap Horne. Maximiliaan van Oostenrijk trachtte hen te weerstaan, doch maakte slechts het kwaad nog erger. Wie was deze Maximiliaan van Oostenrijk en waarom kwam hij de van Hornes en de Bourgondiërs te hulp tegen Arenberg met zijn Franse hulp.

Maximiliaan, geboren op 22 maart 1459 te Wiener-Neustadt in Oostenrijk was een zoon van keizer Frederik III. Maximiliaan huwde in 1477 met Maria van Bourgon-

dië (Maria de Rijke). Deze was een dochter van Karel de Stoute en diens tweede vrouw Isabella van Bourbon. In haar huwelijksjaar volgde zij haar vader op in de Bourgondische erflanden. Zij stierf op 27 maart 1482 tengevolge van een val van haar paard tijdens de valkenjacht. Zij liet twee kinderen na, t.w. een zoon Filips de Schone, die haar onder regentschap van Maximiliaan opvolgde en een dochter Margareta van Oostenrijk.

Maximiliaan verloor bij de aanvang van zijn regentschap echter Bourgondië, Artois en Picardië aan Frankrijk. Hij trachtte vergeefs zijn macht in Frankrijk te vestigen, en heroverde in 1492-93 slechts Artois en Franche-Comté. Maximiliaan werd in 1486 rooms-koning en heerste na de dood van Sigismund van Tirol en Frederik III over alle Habsburgse landen. In 1493 nam Maximiliaan de keizerskroon aan. Ook was hij van 1506-15 regent van de Nederlanden namens zijn kleinzoon Karel V.

De oorlog bleef voortduren en de beslissing van de H. Stoel inzake de bisschopsbenoeming liet op zich wachten. Jacob II van Horne werd in 1483 op het slagveld ridder geslagen. Doch hoe dapper hij zich ook betoonde, en hoe machtig ook de troepen waren van Maximiliaan van Oostenrijk, de euvelmoed der Arenbergers werd er niet door verminderd; overal trokken zij verwoestend rond. Hun veldheer Guido van den Bosch, heer van Canne en Spauwen, plunderde het graafschap Horne en joeg de inwoners van Weert de vrees om het hart.¹³

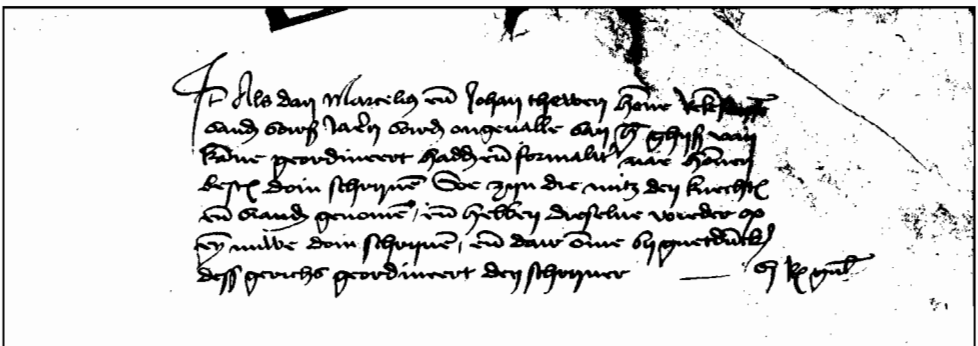
Item Wilm den boede in der nacht gesant tot Maeseick omme dat quade tidinge quamen van ennygen ruteren die in 't lant wolden ende denselven dair van gegeten 6 stuver.

Item Derick Joesten gesant in 't lant van Loen omme tidinge te vernyemen van volck van wapenen want unss ghevreist (geïnformeerd) was van Heer Willem van Arenberg, denselven gegeven 4 stuver.

Item want dan vast vele quade tidingen quamen van Heer Willem van Arenberg heeft Driess Loyen den thoren gewacht 6 dage ende van den dage gegeven 1 stoeter facit 15 stuver.

Item omme derselven quaden meren wille Driessen Boekelers, Derick Joesten ende Vaessen Naelders in der nacht tot allen inden uitgesant omme te vernyemen ende denselven dairvan gegeven 12½ stuver."¹⁴

Het schijnt dat voornoemde Heer van Canne reeds vroeger de stad Weert eens had ingenomen: "Item als dan Marcelis ende Johan Thewen (de burgemeesters) honne reenskappen vande voirschreven jaeren voir de ongevalle van Heer Ghyss van Kanne geordineert (vastgesteld) hadden ende formaliter nae honnen besten doin schrijven, soe sijn die mitz (door) den knechten ende vianden genomen ende hebben dieselve wieder op ende nuwe doin schrijven ende dair omme bij guetduncken desgerichs gedordineert den schrijver 6 rijns gulden."¹⁵

The image shows a fragment of a handwritten document in Dutch. The text is written in a cursive script from the late 15th or early 16th century. It appears to be a continuation of the historical text provided in the OCR, discussing military actions and payments. The text is partially obscured by a large, dark, irregular mark, possibly a stain or a piece of tape. The handwriting is dense and difficult to read in some places.

Very Respectfully

It is my duty to inform you of the progress of the work
done by the committee since the last meeting. The
committee has been very busy in the preparation of
the report and has held several meetings to discuss
the various matters which have come before it. The
report will be ready for presentation at the next
meeting of the Society.

It is my duty to inform you of the progress of the work
done by the committee since the last meeting. The
committee has been very busy in the preparation of
the report and has held several meetings to discuss
the various matters which have come before it. The
report will be ready for presentation at the next
meeting of the Society.

It is my duty to inform you of the progress of the work
done by the committee since the last meeting. The
committee has been very busy in the preparation of
the report and has held several meetings to discuss
the various matters which have come before it. The
report will be ready for presentation at the next
meeting of the Society.

It is my duty to inform you of the progress of the work
done by the committee since the last meeting. The
committee has been very busy in the preparation of
the report and has held several meetings to discuss
the various matters which have come before it. The
report will be ready for presentation at the next
meeting of the Society.

It is my duty to inform you of the progress of the work
done by the committee since the last meeting. The
committee has been very busy in the preparation of
the report and has held several meetings to discuss
the various matters which have come before it. The
report will be ready for presentation at the next
meeting of the Society.

It is my duty to inform you of the progress of the work
done by the committee since the last meeting. The
committee has been very busy in the preparation of
the report and has held several meetings to discuss
the various matters which have come before it. The
report will be ready for presentation at the next
meeting of the Society.

Yours faithfully

Van refection

Item als men dat morgaet op grueff ende zij sachten dat mijn genadige here hon bevoelen had, hadden sij soe nae gegraven dat die hameye neder gevallen suld hebben dair toe eynen timmerman gahadt, eynen daich myt eynen die hon halp ende hon beiden dair van gegeven

5 stuver

Item gecocht 400 ende 35 tonnen clauwe steyn die tonne voir eynen stuver ende 1 negenmenken, behalven hondert tonnen kosten hondert stuver facit t'samen

23 gulden 12½ stuver

Item als men die voirschreven steyn ontfangen heefft ten drye malen dair omme verteert

15 stuver

Item den brueckhueder op Laer gegeven 1 paer dicken schuen kosten

5½ stuver

Item eynen man gegeven dat hij dat water uyt oesden ain den Langerpoerten 10 stuver ende eynen die hom halp gegeven 2½ stuver facit

12½ stuver

Item Syben Lobben ende zijnen soen Peter gehuert dat zij dat water bij der Beeckpoerten uyt oessen solden ende denselven dair van gegeven 25 stuver facit

1 gulden 5 stuver

Nadat alzo vele dagen waren voorbijgegaan in vrees en oorlog kwam eindelijk in de maand januari van 1484 het bericht, dat Paus Sixtus IV de keuze van Jan van Horne op 17 december 1483 bekrachtigd had.

Dat gaf een vreugde in de stad Weert. Zou dan eindelijk de oorlog zijn geëindigd. Zou Weert bekend worden nu een van haar zonen prins-bisschop was geworden? Met allerlei feestelijkheden werd de confirmatie (bekrachtiging) gevierd en heel de stad werd in feestdos gestoken.¹⁶

"Item als men dan hadden die guede tydinge vanden confirmatien mijns genadigen Heren soe heeft men op der gaffelen verbrant soe ain ter te weten 23 quart ende voir 5 stuver seylwiecken (flambouwen) aeff te maken facit 1 fulden 13 stuver 3 oert,

Item oever all noch in allen straten verbrant 12 tonnen ende 33 quart ters die quart 1 brasden ende betailt voir die tonnen die dair nyet toe gegeven en zijn van den gueden luyden 23 stuver facit 3 gulden 5½ stuver.

Item tenselven maell op der gaffelen verbrant 3 pont kerssen kost elck pont 2 vleems facit 4½ stuver."¹⁷

It Alfermy day hadde die goede hede wand
 Confirmanc nuyt ge. In die gheftme op der
 gaffele overlaten se am her te weter oprijt
 In der spuis byt wuocher auff te make ft. / of gijst in over
 It andall moeg in alle stuat overat pijt toud
 In oprijt ft. her die of / brast / ind betalt-der
 die tonny die danc nuyt toe of of ey zije
 vandy gind luyd oprijt ft. in of of ft
 It kenscheid maelt op der gaffele overat in
 pont kuyt kuyt kuyt pont in velt stue — mpt ft

Inderdaad was met deze pauselijke beslissing de vrede weldra hersteld. Bijna allen gehoorzaamden en onderwierpen zich aan de wettige bisschop. Ook de Arenbergers waren gedwongen de vrede van Tongeren (21 mei 1484) mede te ondertekenen. Wel scheen de woestheid van Willem van der Mark na het sluiten van de vrede tot kalmte gekomen, maar hij nam toch een zeer aanmatigende houding aan tegenover de bisschop en deze was wel tot velerlei concessies verplicht, wilde hij hem niet opnieuw tegen zich in het harnas jagen. Hertog Maximiliaan, die de bisschop van zijn lastige vriend wilde bevrijden, riep Frederik van Montigny (een broer van de bisschop), zijn generaal, bij zich en belastte hem met de taak om zich meester te maken van Willem van der Mark en hem te Maastricht te onthoofden. In juni 1485 was er te St. Truiden een openbaar feest. Op dit feest werd Willem door de bisschop en zijn broers vriendelijk ontvangen. Men zou een wandelrit maken tussen St. Truiden en Brusthem. Dat was de hinderlaag. In het open veld gekomen wierpen Jacob van Horne en Frederik met hun mannen zich op de argeloze en voerden hem als gevangene naar Maastricht. Daar veroordeelden de gerechtshoven hem onmiddellijk ter dood wegens de vermoording van Lodewijk van Bourbon, en de 18e juni 1485 werd hij voor de Helm op het Vrijthof onthoofd. Zo stierf het Everzwijn der Ardennen. Zijn lichaam werd begraven in het koor van de Dominikanerkerk te Maastricht.¹⁸

Deze handelwijze van de Hornes is zeker niet goed te praten en het beoogde doel schoot men zelfs totaal voorbij.

De gehele machtige familie van der Mark verhief zich thans om wraak te nemen. Over het gehele bisdom brachten zij dood en verwoesting, en ook het graafschap Horne ondervond hun woede. "Der alder quaetste orloch, dee noch jee geweyst hadde", zegt de Chronijk der landen van Overmaas.

Thans vooral maakte zich de reeds genoemde Guido van Canne berucht voor de stad Weert. Tegen het einde van februari of het begin van maart 1486 leverde hij slag nabij Weert, en door de dood van zeer veel burgers werden tal van families in diepe rouw gedompeld; nog vele jaren lang werd op "Halfvasten" de gedachtenis der gesneuvelden gevierd door openbare gebeden en rouwplechtigheden.¹⁹

*"Item van den begenckenisse der doeden seliger gedechten die bleven in den slage als Heer Ghijse van Can leider Weert omme sluech te halff vasten uitgelacht voir heer Derick, diaecken, subdiaecken ende anderen priesteren, scoelteren kinderen ende den coster tot presentie t'samen 25 stuver facit 1 gulden 5 stuver."*²⁰

De plannen van de woesteling schenen echter voor Weert nog noodlottiger te zullen worden; heel de stad dreigde hij te plunderen en in brand te steken. Om dit onheil af te wenden, beloofden de inwoners een som van twaalf duizend gulden en le-

verden twintig burgers als gijzelaars. Ofschoon Guido nog geen maand later het loon van zijn wreedheden ontving in een volksoptocht te Luik, heeft zijn brandschatting nog heel wat moeilijkheden en twisten opgeroepen te Weert en in geheel het graafschap Horne.²¹

De beloofde twaalfduizend gulden hebben niet alleen Weert en Nederweert, maar ook de plaatsen van het graafschap Horne t.w. Horn, Buggenum, Haelen, Nunhem, Heythuysen, Beegden, Neer, Roggel, Geijstingen en Ophoven voor algehele plundering gevrijwaard.

Door toedoen van koning Maximiliaan en keizer Frederik III was intussen de stad Luik met haar bisschop Jan van Horne verzoend. De woede van de Arenbergers was echter nog niet geblust en dus moest men gedurig voor hen op zijn hoede zijn.

De pogingen tot vrede in het begin van 1488 gedaan, stietten af op de onverzettelijke wraakzucht; altijd door moest de bisschop zijn troepen gereed houden en aanvullen.

Een onberaden daad, namelijk op te trekken naar Brugge ter bevrijding van koning Maximiliaan, bezorgde hem den 14den maart 1488 de onaangename verrassing, dat zijn zetelstad overrompeld en zijn broer Jacob II gevangen genomen werd. Dat gaf een opschudding in de stad Weert; de schepenen vergaderden, boden werden uitgezonden en de wachten versterkt.²²

"Item als dan die faem quaem dat die Arenbergsche Luick in hedden ende unsse Here gevangen weer, iss dat gericht versament om dess lanss wailfaert voirt te stellen want vloechmeren (geruchten) quamen dat sij voel fransoissen hedden ende 't lant oeverall in nemen ende heeft men dair omme uitgesant eynen rijdende boede te weten Wilm stalknecht zo Maestricht die wairheit te vernyemen ende overdragen die vesten te maecken ende die waeck te stercken, doin verteert ain kost ende wijn 10 quart die quart 3 stuver facit 1 gulden 10 stuver.

Item als unss dan brieff quamen van unss genedigen Heren wegen ende begeerden van den lande hulp ende bijstant in zijne gevenckenisse, iss men dair omme versament ende gesloten unss bij den Maeslenderen te vuegen ende eyndrechtelycke dair op te antwoirden, doin bij den anderen bleven 4 personen van den gericht ende hebben gehat in Jannis huse van Vinkenroid elck 1 maeltijt gerekent tot 2 alben ende 2 quart wijns facit 12 stuver 22 vligen.

Item altera Annuntiationis Marie (26 maart) als men omme der voirscreven saecken tot Leyverloe geweest wass zijn ennige personen van den gericht bijden borgermeisters geweest in de wieder komen tot Jans van Hoevel tot 4 personen toe ende hebben gehat ain kost ende dranck 9 stuver."²³

Hoewel de stad ten eerste deelnam in het lot van haar gevangen Graaf, (hij zat gevangen op het kasteel van Logne, gelegen aan de Ourthe) werd hij eerst in 1490 vrijgelaten. Twee jaren later kwam ook eindelijk na velerlei pogingen de vrede definitief tot stand. Met feesten en tournooien werd bij Maastricht het lang verlangde einde van de strijd gevierd; en als kroon der verzoening gaf Jacob II zijn dochter Margaretha ten huwelijk aan Everard van der Mark.²⁴

Wegens de hoge krijgskosten die de voren beschreven strubbelingen met zich meebrachten zag Graaf Jacob II zich reeds in 1487 verplicht zijn geheel graafschap te verpanden aan Vincent van Meurs. Later beweerde hij, dat deze verpanding ongeldig was. Hierom belegerde hij in 1494 de graaf van Meurs op het kasteel te Weert, echter te vergeefs. Zijn broer prins-bisschop Jan loste in 1495 of 1496 het graafschap weer in. Jacob II, die onbekwaam werd geoordeeld voor de regering, kreeg het niet terug.²⁵

4. Andere wetenswaardigheden uit de stadsrekeningen

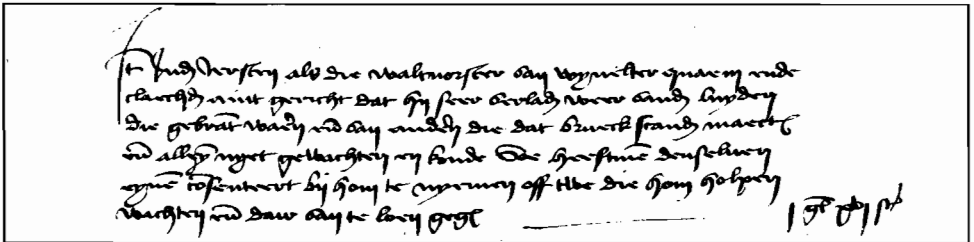
Behalve de reeds aangehaalde teksten geven deze stadsrekeningen ons nog meer informatie met betrekking tot de in het vorige hoofdstuk beschreven moeilijkheden voor Weert. Ook vermelden zij de kosten en daglonen voor het herstellen van poorten, bruggen, wallen, straten enzovoorts.

Van een zuiver chronologische volgorde van de inkomsten en de uitgaven is geen sprake. Ze zijn in hoofdstukken verdeeld, zoals de opbrengst van de verpachting der accijnzen, ontvangen renten van uitgeleend geld, betaalde renten van geleend geld, bodelonen (voor het overbrengen van berichten of gelden), kosten gemaakt bij de vergaderingen van de schepenen en kosten van herstellingen.

Wij willen enkele gegevens uit deze rekeningen nader aanhalen om u een inzicht te geven in: o.a. kostprijzen en lonen. Een bepaalde volgorde zullen wij hierbij niet toepassen. Ter verduidelijking nog het volgende: de gehanteerde rekeneenheid in deze stukken is de Rijnse gulden, die onderverdeeld was in 20 stuivers en elke stuiver bevatte weer 4 oort. Andere muntsoorten werden omgerekend naar de Rijnse gulden. In hoofdstuk 5 zullen wij een overzicht geven van alle muntsoorten die in Weert voorkwamen, voorzover zij in de stadsrekeningen van 1483 en 1487 vermeld staan.

Eerst nemen wij de jaarrekening van 1483. De inkomsten (gedeeltelijk) en het bodeloon laten wij achterwege. De eerste post van uitgaven heeft betrekking op een klacht van de beheerder van het Wijffelterbroek, dat hij het toezicht niet alleen aan kan, omdat er personen zijn die misbruik maken van het broek:

"Item in den iersten als die waltvorster van Wijvelter quaem ende claechden ain 't gericht dat hij seer verladen weer van den luyden die gebrant waeren ende van anderen die dat brueck scanden maecten ende alleyn nyet gewachten en konde, soe heeft men den selven eynen consenteert (vergund) bij hom te nyemen off twe die hom holpen wachten ende dair van te loen gegeven 1 gulden 16 stuver."

Ook werd er wel eens meer turf gestoken dan waar men recht op had: *"Item als dan die van Soemeren sich beclaechden dat die ondersaten oevergetorfft hedden heeft men al dair eynen boede gesant ende denselven gegeven 2 stuver."*

Bij het beleg der stad waren de straten opgebroken daar men de stenen blijkbaar voor de verdediging nodig had. Een drietal posten in de stadsrekening herinneren hieraan. Deze posten staan verspreid vermeld:

"Item gegeven van den straten wieder omme te maken dair die steynne in den belege uyt gebroeken waeren om perykel (gevaar) van den vuerluyden te verhueden gegeven 34 stuver facit 1 gulden 14 stuver. Item gecocht 400 ende 35 tonnen clauwe steyn die tonne voir eynen stuver ende 1 negenmenken, behalven hondert tonnen kosten hondert stuver facit t'samen 23 gulden 12½ stuver. Item Peter Koppens heeft gemaict 55 royen (roede = ± 14 m²) steywysch ende van den rueden heeft hij 10 stuver facit te samen 27½ rijnse gulden."

Het gemiddelde dagloon in 1483 bedroeg 3 stuivers. Diverse posten vermelden dit bedrag. Een enkele maal werd meer verdiend, als het blijkbaar zwaarder werk betrof: *"Item als dan der voirschreven grave vol waters gewoirden wass heeft men bij bevele dess scholtus den grave wieder omme laeten uitoesen ende Syb Lobben dair op gewarcht 2 dage ende Peter zijn soen drie dage ende Peter Swalen eynen daich ende elcken dess dages gegeven 5 stuver facit 1 gulden 10 stuver."*

Ter vergelijking enkele prijzen van materialen die gebruikt werden: een mand ½ brasden, een bezem 1 negenmenken, een ijzeren schop 3 stuivers, een houweel 1 stoeter, ijzeren banden per pond gewicht ½ brasden, nagels al naar gelang grootte per 100 stuks 2 vleems of 1 stuver.

Een varken kostte ruim driemaal zoveel als een dagloon groot was: *"Item der bischop van Salsbergen wass hyr gekomen ende zijn dieners hadden overvaeren Johan Koelen soen 1 verken denselven dair voir omme eyns beters wille gegeven bij bevele dess gerichs 10 stuver."*

Laten wij nu enkele gevallen bekijken uit de rekeningen 1487/88. Deze rekeningen hebben veel van vocht te lijden gehad en zijn daardoor niet altijd duidelijk leesbaar. Onleesbare woorden worden door aangegeven. Door de oorlog was een gedeelte van de oogst vernield en daardoor was er gebrek aan brood. De armen konden bijna geen brood meer kopen. De schepenen gingen er toen toe over om rogge te verdelen: *"Item soe dan rogge oever all meer ende meer opghinge en wolden die beckkers nyet backen ende die arme luyde en konden egeyn broet copen, iss dat gericht dair omme versament dat sij tot profijt der armer mochten gelden rog ende eynen iegelycken, ewenich laeten, doin verteert ain kost ende wijn 16 stuver."*

Item wass Heyn van Dijk mit Peter van Stralen twe daghe onledich dat voirschreven koeren den luden te meten ende hij heeft gehat 4 maeltijden ende 2 quart wijns facit 12 stuver 22 vligen."

In 1483 hebben wij gezien dat de beheerder van het Wijffelterbroek de taak niet alleen aan kon. Naderhand heeft hij er blijkbaar met de pet naar gegooid, want in 1488 kwam de burgemeesters en de schepenen ter ore dat het broek slecht onderhouden werd. In die tijd werd er rigoreus opgetreden, want men benoemde eenvoudigweg een nieuwe beheerder: *"Item wass den borgemeisteren ende gericht ainbracht, dat brueck geheiten Wijvelter quellick verwairt woirde van den brueckhueder, iss dat gericht mit den borgemeisteren dair omme versament om eynen anderen brueckhueder te setten mit namen Johan Heilwigen, doin verteert 4 maeltijden ende 3 quart wijns facit 16 stuver 6 vligen."*

De burgemeesters hebben ook als een soort opzichter gefungeerd want zij moesten toezien dat op tijd materiaal aangevoerd werd, anders zouden de werklieden wellicht niets om handen hebben: *"Item als men oeverall voel (veel) getimmer heeft ain poertten, valbruggen, rinboumen (sluitbomen), dat speehuys (kasteel) te decken ende heeft Heyn van Dijk borgemeister deck bij den hant mueten blijven om hout, stroe, latten, leym ende ander bij te duen opdat die wercklude dair nae nyet ledich en gingen ende heeft dair omme te Peters van Keelst dess meyers (rentmeester) ende in 't berieff teringe mueten duen gedragende te samen 2 gulden stuver."*

"Item soe heb ich Heyn Moutz in den tijde ich burgermeister geweest byn, bynnen desen twe jaeren in 's lans saecken teringe mueten duen, die wercklude te werck te stellen dat zij nyet ledich en gingen ende bij meer reden die te lanck vielen te specifieren dair van die teringe t'samen beloupt 3 gulden 16 stuver ende ½."

Tijdens de vergaderingen van de burgemeesters en schepenen werden regelmatig verteringen gedaan in de verschillende herbergen van Weert, zoals wij in voorafgaande transcripties reeds gezien hebben. Over de bedragen zullen wij niet uitweiden. Echter welke namen van herbergen komen wij tegen. Er worden o.a. vermeld

"De Leeuw" en "in de Croon" plus de namen in de volgende transcriptie: "Item als men die scepen van Oever-*ind* Nederweert bij eyn vergadert heeft van dess lanss saecken te spreken ende te raden als 't noet (nood) wass ende in 't besondern in desen tijde der nuwer veden (vijandelikheden) soe hebben sij dit gansse jair verteert in den herbrigen in Johan Botteliershuse, in Lysbetten Nouden huse, in Peters huys van Keelst ende in Jannes huse van Vinkenroid nae inhalt eynre cedulen (lijst) dair in men die saeck bevynden sall dair omme sij vergadert sijn geweest dair aff die somme beloupt 111 gulden 14 stuver 9 vlijen."

Deze cedule is niet meer aanwezig.

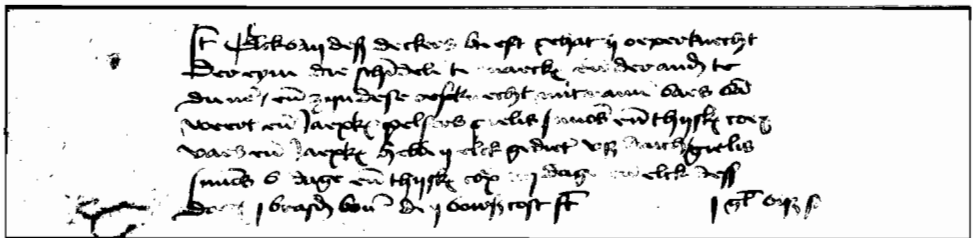
De waarde van het geld was sinds 1483 ook achteruit gegaan. Werd in dat jaar nog 6 % rente over geleend geld betaald, in 1488 was de rente gestegen tot 8 %. Ook waren er die zich beklaagden dat zij in de goede tijden geld geleend hadden en dus meer terug vroegen dan ze aan Weert geleend hadden.

Ook de lonen gingen omhoog.

Verdienden de werklieden in 1483 nog 3 stuivers per dag, in 1488 bedroeg het dagloon 3½ stuver. Kon men voor een bepaald werk echter geen mensen uit Weert krijgen, dan werden de kosten van logies rechtstreeks uit de stadskas aan de logementhouder betaald. Daarenboven ontvingen deze werklieden nog een kleine vergoeding: "Item wij en konden egeyne decker (dakdekker) krijgen noch oeperknecht in hons selfs kost ende hebben dair omme tot Jaecken Welen huse verdinct (overeengekomen) honnen cost so lange dat zij den lande werckden, te weten elke maeltijt omme 1 brasden ende sij hebben alle te samen gehat soe dess morgens, noenens ende dess avons 102 maeltijden als men hyr nae vinden mach in 't speciaal elck bij zijnen dagen facit 6 gulden 8 stuver 8 vlijen.

Item dair sijn geweest twe deckers mit namen Reyner Beerden ende Thewes Simons ende heeft Reyner gewarcht 6½ daich ende Thewes 5½ dage op dat voirschreven speelhuys ende elck heeft dess dagen verdient boven den voirschreven kost 2 alben facit 1 gulden.

Item elck van dessen deckers heeft gehat 2 oeperknecht der eyne die schindelen (houten dakpannen) te maecken ende der ander te dienen ende sijn dese oeperknecht mit namen Vaes van Weert ende Jaexken Pelsers, Gielis Simons ende Thysken Coex, Vaes en de Jaexken hebben elck gedient 6½ daich, Ghielis Simons 5 dage ende Thysken Coex 4 dage ende elck dess dage 1 brasden boven den voirschreven cost facit 1 gulden 7½ stuver."

Ter verdediging van de stad moest er ook buskruit gekocht worden. Dat geschiedde in Roermond. Toen men het kruit ging ophalen kreeg men het niet meteen mee. Eerst moest uitgeprobeerd worden of het ook wel goed was. Ook diende er lood te zijn voor het maken van kogels.

"Item gegolden (betaald) te Ruremunde 52 pont groeff cruyten kost dat pont 5 stuver ende 25 pont cleyn cruyten kost pont 7 stuver facit 39 gulden 5 stuver. Item Hanssen van Keelst gesant te Ruremunde omme dat voirschreven cruit ende laich dair still twe nacht omme dat der meester dat cruit nyet leveren en wolde, wie en hedden 's ierst geprueft ende rekent unss Hans dair voir 18 stuver. Item gegeven den knecht die dat cruyt packden 1½ stuver.

Item gegolden eyn tonne in 't middel underslagen (gescheiden) dair men dat voirschreven cruut in dede, kosten 6 stuver.

Item gegeven voir loet (lood) dair men donrecløet (kogels) van goet dess 18 pont wass in 't gewicht ende galt dat pont 1 vleems facit 13½ stuver.

Item gegolden tegen Peter van Keelst 1 stuck loetz voir 5 stuver.

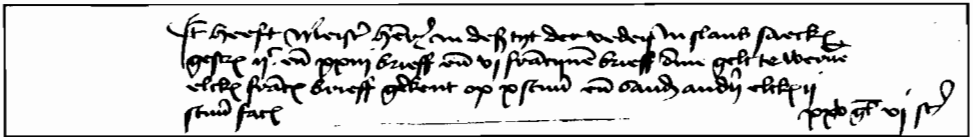
Item van Peter Gielken 6 pont loetz, dat pont 1 vleems facit 4½ stuver.

Item gegeven Jacob Thonys van cloetten te gieten 4 stuver.

Item gegeven Heynen van Ell die donrebossen (geweren) te vergaderen 2 stuver."

Men gebruikte in die tijd niet alleen geweren, maar ook nog pijl en boog: *"Item in presentien (tegenwoordigheid van) Peters van den Heiden gegolden pijl tegen een man van Wesel voir 4 gulden ende 5 stuver ende kosten ter vrachten 10 stuver, ende wir hadden van heer Joesten Hoefnagels noch omtrint 100 pijlschechten, dair toe iseren (ijzer) gegolden, gegolden ain Francken Bruhese voir 4½ stuver ende meester Aert Coeck te sticken gegeven 9 stuver facit 5 gulden 4 stuver."*

Voor de kosten van de vijandelijkheden en het opbrengen van de brandschatting moest men op allerlei plaatsen trachten geld te krijgen. Hiervoor werden o.a. 223 brieven in het Nederlands geschreven en 6 in het Frans. Een Franse brief kostte evenwel vijf maal zoveel als een nederlandse brief: *"Item heeft meester Henrich in desen tijt der veden in 's lans saecken gescreven 200 ende 23 brieff ende 6 francynen brieff omme gelt te werve, elcken francynen brieff gerekent op 10 stuver ende van den anderen elcken 2 stuver facit 25 gulden 6 stuver."*

Dit is dus een greep uit de stadsrekeningen van 1483 en 1487/88. De burgemeesters van de laatste twee jaren konden zelf niet schrijven en hadden dus steeds een hulp nodig: *"Item alsoe wir dan selfs nyet schrijven en kunnen, ende steetz onssen schrijver te willen bij unss hebben muessen "* etc.

5. Munten en Geldsoorten

Zoals wij al gezien hebben was de rekeneenheid in de stadsrekeningen van 1483 en 1487/88 de Rijnse gulden, onderverdeeld in 20 stuivers, terwijl elke stuiver 4 oort bevatte. Welke andere munten komen wij in deze rekeningen tegen. (De exacte waarde is niet altijd aan te geven wegens koersverschillen tussen 83 en 87) Het zijn:

- 1) stoeter (stoter) = 15 stuivers
- 2) pinninck = ± 1 stuiver
- 3) albus (alben) of Keulse witpenning = 5/6 stuiver (in 83: 100 albus = 4 gulden 10 stuivers 3 oort)
- 4) schelt (schild) = 22 stuivers
- 5) negenmenken = ½ oort
- 6) vligen (vleger of vleguit): 32 vligen = 1 stuiver
- 7) brasden = ± 2½ stuiver
- 8) vleems (vlaams): 1 vleems = 24 vligen
- 9) postulaet gulden = 15 stuivers
- 10) peter (gouden of zilveren munt met afbeelding van St. Petrus) = 18 stuivers
- 11) hoers (hoorns) gulden = 23 of 24 stuivers
- 12) brabant's pond (kleine munt) waarde onbekend

- 13) andries gulden = 45 stuivers
- 14) enckel gulden = 46 stuivers
- 15) buyss (akense munt) waarde onbekend
- 16) philippus penninck = 2 stuivers
- 17) johannes schelt
- 18) martinus gulden
De afzonderlijke waarden van 17 en 18 zijn niet bekend, maar gezamenlijk werden zij gerekend voor 3 gulden 2½ stuiver
- 19) lewen (gouden munt) = ± 20 stuivers
- 20) berguensrijder (gouden munt) = ± 20 stuivers
- 21) saluten = waarde onbekend
- 22) ducaat = 4½ stuiver
- 23) aernems gulden (arengulden, geslagen te Arnhem) = 9 stuivers
- 24) egmonsgulden = 15 stuivers

Na opstelling van dit overzicht blijkt dat in de dan volgende stadsrekeningen gewag gemaakt wordt van zwaar geld en licht geld. In het algemeen is dan het zwaar geld dubbel zoveel waard als het licht geld. Ook is dan sprake van Brabants-Venlo's en Roermonds payment (geldswaarde). In een volgend artikel zullen wij hier nader op ingaan en dan ook trachten een vergelijking te maken.

NOTEN

- A.P. = Aurelius Pompen: Jacob de Eerste, graaf van Horne, in Publications 1904
 SR 83 = Stadsrekening Weert 1483
 SR 87 = Stadsrekening Weert 1487/88
 Inv = Inventaris oudarchief Weert
 FL = Flament: chroniek van Weert in Publications 1892

- 1) A.P. pag. 14
- 2) Inv. nr. 22
- 3) FL + Inv. nr's 21-26-28-58-2602-2614 + Inleiding
- 4) A.P. pag. 77
- 5) SR 87.
- 6) Kroniek Maria Luyten
- 7) Inv. = inleiding pag. 15-16
- 8) Inv. = inleiding pag. 17.
- 9) Inv. = inleiding pag. 19.
- 10) Inv. = inleiding pag. 20.
- 11) SR 87.
- 12) A.P. pag. 150
- 13) A.P. pag. 151 + 152.
- 14) SR 83
- 15) SR 83 (laatste regels)
- 16) A.P. pag. 154.
- 17) SR 83
- 18) A.P. pag 155-156
- 19) A.P. pag. 157
- 20) SR 87
- 21) A.P. pag. 158
- 22) A.P. pag. 162
- 23) SR 87
- 24) A.P. pag. 163.
- 25) A.P. pag. 149.

Weert zo'n 500 jaar geleden (vervolg)

door Martin Nies

In het jaarboek 1986 heb ik een en ander geschreven over het Weert van 500 jaar geleden. Daartoe heb ik ook gebruik gemaakt van de stadsrekeningen van Weert uit de jaren 1483 en 1487. Na bestudering van de rekeningen van het jaar 1489 en gedeeltelijk van die van 1490 bleek dat het totaal van deze vier stadsrekeningen nog voldoende informatie leverde voor een verdere publikatie. Er zijn diverse facetten die belicht zouden kunnen worden. In dit artikel wil ik mij echter beperken tot de volgende drie onderwerpen, t.w.:

- a. Straat- en gehuchtnamen van Weert en Nederweert;
- b. Belastingen (geld en koren);
- c. Schutterijen.

Zoals in het vorig jaarboek reeds vermeld, bestond er in die jaren geen administratieve scheiding tussen Weert en Nederweert.

Dit heeft voor de stadsrekeningen tot gevolg dat van vermelde namen niet altijd exact te zeggen is in welke gemeente ze thuishoren. In de meeste gevallen is het wel duidelijk of ze op Weert of Nederweert betrekking hebben. Voor zover nodig zal ik bij onduidelijkheid een vraagteken plaatsen.

Straat- en gehuchtnamen van Weert en Nederweert.

Deze namen kunnen om twee redenen in de stadsrekeningen voorkomen, hetzij vanwege de belastingen, hetzij vanwege reparaties en bouwwerkzaamheden.

Bij de namen van de poorten moet men in acht nemen dat deze alleen betrekking hebben op het bouwwerk dat toegang tot de stad gaf en dus niet in de huidige benaming van straatnaam met aangrenzende bebouwing voorkomen.

De vetgedrukte schrijfwijze is de huidige benaming. Tussen haakjes zullen de namen vermeld worden zoals zij in de rekeningen geschreven staan.

In Weert komen wij de volgende namen tegen:

Beekpoort	(Beeckpoertten - Beeckpoert - Beeckpoerten)
Langpoort	(Langerpoertten - Langepoertten - Langepoert - Langpoertten - Langpoert)
Molenpoort	(Moelenpoertten - Moelenpoert - Molenpoerten - Molenpoertten)
Maespoort	(Maespoerten - Maespoert - Maespoertten - Maesbroggen)
Hoogpoort	(Hoeffpoert - Hoefpoerten - Hoeffpoertten - den dyck ain den Hoeffpoerten)
Morregat	(Morgaet - Morgaetbrogghe - Morgaetvalbruggen - Morgaetbrogge - Morgaetbrog - Morgaetpoert)

Bij het woord "poertten" moet men niet denken aan meerdere poorten, maar aan een naamsvorm van het woord. Deze poortnamen komen alleen voor in verband met reparaties. Hierbij valt op dat er bij de herstellingen nooit van stenen wordt gerept, maar alleen van hout en leem en twijgen. Zelfs voor een schoorsteen werd hout gebruikt.

De leem werd gebruikt voor het maken van de haard en voor versteviging van de grachtwanden.

Tevens valt op dat de Hoogpoort toen Hoofpoort werd genoemd en dat bij de benaming Morregat slechts eenmaal de toevoeging "poort" voorkomt.

- Biest** (Biest) komt slechts 1 maal voor en wel bij het opbieden van de bier-accijns in 1487, als de rentmeester van het kasteel meebiedt (der rintmeister op der Biest).
- Langstraat** (Langerstraten - Langstraet - Langstraten)
- Maasstraat** (Maestraten - Maestraet)
- Molenstraat** (Molenstraet)
- Beekstraat** (Beekstraet)
- Hoogstraat** (Hoefstraet)

Deze straatnamen komen, met uitzondering van de Langstraat, voor in verband met te innen belastingen.

Als gehuchtnamen (ook wel genoemd "heerscappen" of "dorpen") voor Weert treffen we aan:

- Laar** (Laer)
- Boshoven** (Boshuzen - Boshusen)
- Hushoven** (Hoshoven)
- Tungelroy** (Tongelroyd - Tongelroi - Tongelroide - Tongelroy)
- Swartbroek** (Swertbrueck)
- Keent** (Keent)
- Altweert** (Aldweert)
- Leuken** (Loken - Locken - Loecken)
- Moerdijk** (Moerdijck)

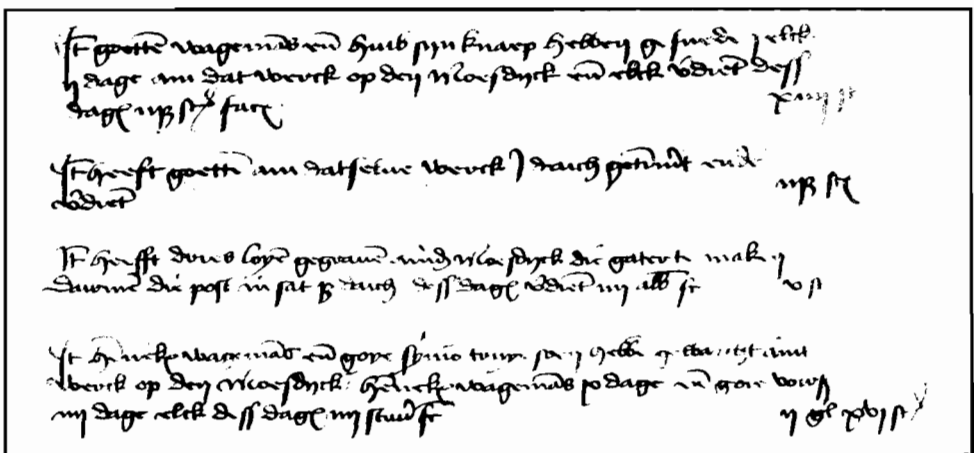
Deze gehuchtnamen worden vermeld zowel inzake belastingen als inzake werkzaamheden; de Moerdijk echter alleen met betrekking tot werkzaamheden. Wat deze werkzaamheden op de Moerdijk inhielden is uit de rekeningen niet op te maken. De posten vermelden alleen het volgende:

"Item Goetten Wagemans ende Huib sijn knaep (knecht) hebben gesneden elck 2 dage ain dat werck op den moerdijck ende elck verdient dess dages 3½ stuver facit 14 stuver."

"Item heeft Goetten ain dat selve werck 1 daich getimmert ende verdient 3½ stuver."

"Item heeft Dries Loyen gegraven ain den Moerdijck die gater te maken dair men die post (stijl) in sat 1½ daich, dess dages verdient 4 alben facit 5 stuver."

"Item Henneken Wagemans ende Goye Symon Truyen soen hebben gewarcht ain't werck op den Moerdijck, Henneken Wagemans 10 dage ende Goie voirschreten 4 dage, elck dess dages 4 stuver facit 2 gulden 16 stuver".¹

Op de andere gehuchten bestonden de werkzaamheden voornamelijk uit het plaatsen of repareren van afsluitbomen. Op de belastingen komen we in het volgende nader terug.

Met betrekking tot Weert komen nog de volgende namen voor:

Wijffelterbroek (Wijvelter)

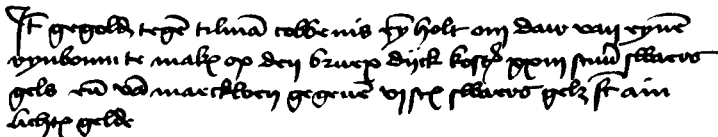
Woutersdijk (Woutersdijck)

Meerlikerdijk (Meerlickerdijck - Meerlick - Merlikerdijck)

Breyendijck

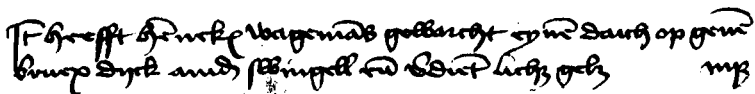
Kouckstraten. Deze was gelegen buiten de Langpoort. Er werd een slagboom geplaatst. "Item hadden die naebuer buten der Langpoertten begert dat men setten solde in den Kouckstraten eynen rinboom voir 't berijden heeft men dair toe holt gegolden voir 2 rijns gulden ende ain maecken 18 stuver ende ain iser gewerck 16 stuver facit 3 gulden 14 stuver".²

Broekdijk (Bruexdijck) "Item gegolden tegen Tilman Cobbenis eyn holt om dair van eynen rynboom te maken op den Bruexdijck kosten 23 stuver swaers gels ende van maeckloen gegeven 6 stuver swaers gelz, facit ain lichten gelde 2 gulden 18 stuver".³

It gegoldt tegen tilman cobbenis fy holt om dair van eyne
rinboom te make op den Bruexdijck kosten 23 stuver swaers
gels ende van maeckloen gegeven 6 stuver swaers gelz, facit ain
lichten gelde

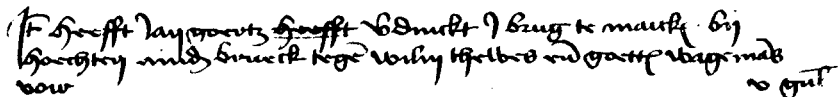
"Item heeft Henneken Wagemans gewarcht eynen daich op genen Bruexdijck ain den swingell (zwengel) ende verdient lichten gelz 4½ stuver".⁴

It heeft Henneken Wagemans gewarcht eyne daich op genen
Bruexdijck ain den swingell ende verdient lichten gelz 4½ stuver

Lymbeexwall "Item gegolden tegen (gekocht van) her Gerart Naus holt verbesicht ain der Molenpoertten ende ain der bolwerck (borstwering) op Lymbeexwall voir 5 gulden ende 12 stuver swaers gelz, facit ain lichten gelde 11 gulden 4 stuver".⁵

Heugten (Hoechten) "Item heeft Jan Goertz verdinckt (aanbesteed) 1 brug te maicken bij Hoechten ain den brueck tegen Wilm Thewes ende Goetten Wagemans voir 5 gulden".⁶

It heeft Jan Goertz verdinckt 1 brug te maicken bij
Hoechten ain den brueck tegen Wilm Thewes ende Goetten Wagemans
voir 5 gulden

Mathiaskapel (Sinte Mathijs). Deze kapel is in 1935 afgebroken bij de reconstructie van het kruispunt Maaspoort-Maaseikerweg.

De post in de stadsrekening vermeldt:

"Item gegolden 4 goetten (afvoergoten), der ligt eyne bij Sinte Mathys ende kost 16 stuver, ende dair zijn noch 3 goetten, dair van elck kost 1 gulden, dair van iss eyne goet gelacht bij Thysken Bongartz ende die ander twee liggen noch in 's lans behueff (ten behoeve van) facit 3 gulden 16 stuver".⁷

Tot zover de namen van Weert.

Voor **Nederweert** komen wij tegen:

Schoor (Schoer - Schoerheerscapen - Scoerre)

Steer (Stheier - Steer - Stere)

Hezel (Heesell - Hoessels - Heselre)

Boeket (Buecket)

Boettenheerscap Wat hiermee bedoeld wordt is niet duidelijk.

Deze namen komen voor op een bijlage bij de stadsrekening van 1483 en wel met betrekking tot betaalde en/of niet betaalde posten inzake de oude brandschatting (den alden brantscapt). Later volgt er nog een brandschatting. (Zie hiervoor het artikel in het jaarboek 1986).

Voorzover deze namen in 1490 voorkomen hebben ze betrekking op de nieuwe belasting. Zie hiervoor het volgende hoofdstuk.

Bij de betaling van de oude brandschatting worden in Nederweert ook nog 3 afzonderlijke hoeven genoemd t.w. Plucksack - van Ghoir - Justus van Massen, die ieder hun eigen aandeel moesten betalen.

Buiten deze brandschatting en belastingen komen nog voor de namen:

Rosveld (Rosvelt) en

Leveroy (Leyverloe)

Rosveld en Leveroy worden genoemd in verband met bijeenkomsten van burgemeesters, schepenen en gezworenen over geldleningen, borgtochten en financiële hulp aan de jonker, d.i. de oudste zoon van graaf Jacob II, die gevangen zat (zie jaarboek 1986).

Ook werden er besprekingen gevoerd met vertegenwoordigers van de plaatsen in het graafschap Horn over gemeenschappelijke belangen en/of financiën. Deze besprekingen werden meestal in Leveroy gehouden omdat hier de grens lag tussen de heerlijkheid Weert en het graafschap Horn.

De stadsrekeningen zeggen hierover:

"Item dess dinsdaghes post Laurenty's noenens ('s middags) als dat gericht omme der voirschreven borchtochten wille op Rosvelt geweest wass, bij die burgermeesteren tot 8 personen ende gehat 8 maeltijden ende 6 quarten wijns facit 1 gulden 14½ stuver".⁸

"Item tot twe tijden boeden gesant ain Nederweert omme die geswoeren op Rosvelt te vergaderen omme der 6000 gulden wille van heer Ghysbert van Can, dair van gegeven 1 stuver".⁹

"Item altera Annuntiatioun Marie (de dag na Maria Boodschap) als men omme der voirschreven saecken tot Leyverloe geweest wass zijn ennige personen van den gericht bij den borgermeister geweest, in den wieder komen tot Jans van Hoevel tot 4 personen toe ende hebben gehat ain kost ende dranck 9 stuver".¹⁰

"Item op den selven sinte Laurentius dach waeren die schepen ende dat gemeyn volck (de burgerij) geboden tot Leyverloe omme der borchtocht wille mijn genadige joncker den helen lande ainlacht (oplegde) van 2000 enckel gulden, sijn dess avons in den wieder komen 6 personen van den gericht bij den anderen bleven omme dair op sich voir den te bespreken ende gehat 6 maeltijden ende 7 quarten wijns, die quart 3 stuver 1 ort facit 1 gulden 1 stuver 24 vlingen".¹¹

"Item wairt unss wieder omme eynen daich beteikent tot Hoerne te komen bij mijns jonckeren raet, ende wairt der daich verlacht op (verplaatst naar) Leyverloe ende heeft men dair omme gesant 1 boede ain Nederweert ende ain Johan Foegels hon dat te kondigen ende gegeven den boede 2 stuver".¹²

"Item dess sondages nae jairsdach anno 90, 8 personen versament van den gericht ende borgermeesteren, als men nae den noenen tracht tot (ging naar) Leyverloe bij den Maeslenderen (graafschap Horn) omme des brief wille mijn genadige here

van Luick hyr gesant hadde, ende elck ter kost 3 stuver lichz gelz, ende tot Peters van Keelst 6 quarten wijns, die quart 7 stuver facit 3 gulden 6 stuver".¹³

*In dess Dondagt van Jaufdach Anno 1687, vuy ppeue spant
land geuecht end drey, alsme mand nouwe bracht tot
Leydloe byd nlan pldy, omme d'op wille van d' d'z
luick hys gefad gade end elck ter kost in ppe lutz gelz, end
tot pette end drey vuy vuy, die by vuy ppe st.* in d' vuy ppe

"Item dess vridages voir Reminiscere (d.i. de tweede zondag van de vasten, die in 1489 op 15 maart viel), als der meyer, Sivereyn, Heyn van Dijck, Jan Goertz ende Derick Straetmans te Leyverloe geweest waeren omme sulcker brieffe wille als Thewes Claes ter andere reyssen bracht van mijnen genadigen here van Luick, verteert 5 maeltijden, die maeltijt 3 stuver lichz gelz ende 3 quarten wijns, die quart 7 stuver lichz gelz, facit 2 gulden 1 blanck".¹⁴

*In dess vridag voor Reminiscere als der meyer Sivereyn Heyn van
Dijck Jan Goertz ende Derick Straetmans te Leyverloe geweest
waeren omme sulcker brieffe wille als Thewes Claes ter andere reyssen
bracht van mijnen genadigen here van Luick, verteert 5 maeltijden, die maeltijt
3 stuver lichz gelz, ende 3 quarten wijns, die quart 7 stuver lichz gelz, facit
2 gulden 1 blanck.*

Tot zover de straat- en gehuchtnamen.

Belastingen (geld en koren)

De belastingen waren in twee groepen verdeeld, nl. de accijnzen op o.a. wijn, bier, laken, gruit (een stof gebruikt bij het brouwen van bier), weeggeld etc. en de persoonlijke belastingen op bezittingen, pacht enz. Deze laatste belasting bestond uit geld en/of koren (= rogge). Dit koren werd niet meer als tiende in natura ontvangen, maar in geld omgerekend.

Vijfhonderd jaar geleden begon men reeds met bestaande korenschulden aan derden af te lossen.

De strubbelingen en brandschatting, waarvan in het "Jaarboek 1986" melding is gemaakt, brachten mee dat men moest trachten meer geld binnen te krijgen. In 1487 begon men met besprekingen over de mogelijkheid van nieuwe accijnzen en andere belastingen. Hiervoor ging men zelfs te rade bij Roermond. In dat jaar leverde het echter nog geen resultaat op.

"Item op den 7en dach in decembri sijn versament 15 personen soe scepen ende borgermeesteren van beie den bencken en hebben sich besproeken (beraadslaagd) omme eyn manger (handelaar, koopman) te vinden van pinningen te krijgen, van nuwen cijsen te oirdineren (verordonneren), off anders uit den buedel (grondbezit) ende hebben gehat ain kost ende dicken bier 40 stuver facit 2 gulden".¹⁵

"Item dess sondaghes post Nicolai als die scepen, burgermeesteren ende die geswoeren op 't cloester waren beteikent (opgeroepen) te komen omme der voirschreven saecken wille, zyn ennige van den gericht die Tongelroi ende anders buten woenden ende nyet huiss en soe gerade wieder gekomen (niet thuis konden komen), tot drie personen hebben gehat drie maeltijden facit 6 stuver".¹⁶

"Item dess goensdaghes voir Thome sijn vergadert die scepen van beie den bencken ende hebben sich besproken omme manieren te vinden van cijsen ende settingen (belasting) dair mit men die rinten dess lants suld moegen betalen ende verteert 18 stuver".¹⁷

"Item noch gesant Dericken so Rueremunde ain Brunen omme te krijghen eyn informatie wie men 't so Rueremunde hielt mit den cijsen ende hom gegeven want hij 1 daich still laich 4½ stuver".¹⁸

In 1489 werden verdere besprekingen gehouden over nieuwe accijnzen en belastingen en deze werden ook daadwerkelijk ingevoerd. Uit de stadsrekening van dat jaar blijkt echter niet welke de nieuwe accijnzen en belastingen waren. De afzonderlijke registers waarin deze genoteerd hebben gestaan zijn niet meer aanwezig.

Over de vaststelling werd diverse malen vergaderd. Niet alle teksten worden aangehaald.

"Item dess maendages ante Thome die gerichtten van beiden bencken versament omme der nuwer cijsen wille tot 21 personen ende heeft elck gehat tot Jannes huse van Vinkenroide 1 maeltijt, die maeltijt 1 stoter, facit 2 gulden 12½ stuver".¹⁹

"Item dess saterdach voir Thome waren wir burgemeisteren den ganssen daich onledich (druk bezig) geweest biss aen den avont sonder eten, omme die schettinge te heffen, ende quaem der scholtis op der gaffelen bij unss omme dat volck totter betalingen te stueren ende bleven dess avons bij den anderen tot dess meyers huse ende hadden ain kost ende wijn t'samen 5 quarten, die quart 6 stuver lichz gelz, facit 1½ gulden".²⁰

"Item als men dess sondages post Katherine lacht (vaststellen) die wijn cijse, biercijse, beestencijse, laecken cijse, cleyn cijse, weechgelt, gruit ende wage, iss tot Peters huiss van Keelst geweest eyne grote vergaderinge van beiden gerichtten borgermeisteren geswoeren ende boeden van beiden bencken mit voell anderen personen, die dair quamen omme die voirschreten cijse te leggen ende te hogen, ende iss der kost zeer duer geweest, ende en hebbn myt den wijn op die cijsen gesat nyet konnen toe gekomen, ende soe gebraken unss noch ain Peter van Keelst 41 quarten die quart 3 stuver swaers gelz facit ain lichten gelde 12 gulden 6 stuver".²¹

"Item heeft meister Henrick alsoe tot Hermanus huys geseten als zij dat register van den beden ende pechten bij elcken persoen versamenden ende bij unss op der gaffelen als wir die bede hieven t'samen meer dan 12 weken ende elck 's dages 1 stoter swaers gelz, ende zijn dair van in 't claer geschreven twe registeren dat eyn voir 't lant dat ander voir die borgermeisteren ain elcken register 1 gulden facit 12 gulden 10 stuver facit nae lichten gelde 25 gulden".²²

Bij afwezigheid van de Heer van Weert, graaf Jacob II, werden de accijnzen bekend gemaakt aan de jonker d.i. de latere graaf Jacob III.

"Item als men dan geweest was op der borch bij mijnen genadigen joncker die cijsen te confirmeren (bekrachtigen) tot Jan Botteliers ennige deputerde van beiden gerichtten verteert 16 quarten, die quart 6 stuver lichz gelz, facit 4 gulden 16 stuver".²³

De burgemeesters kregen het bevel van de schepenen deze nieuwe belastingen te innen. Hiermee zouden ze echter veel extra werk krijgen en daarom weigerden ze aanvankelijk het bevel uit te voeren. Toen hun echter toegezegd werd dat ze voor dit werk betaald zouden worden, gingen ze tot inning over.

"Item alsoe dan in onsen ain koempst geordineert wass eyn settinge op pecht ende anders na eynre nuwer manyeren nye gesien (nog nooit gezien), heeft men unss bevolen die te heffen, dair in wir voell (veel) arbeitz gedaen ende lasten gehat hebben, ende en wolden in 't ierst sulcke lasten nyet aennyemen, soe heeft men unss toegesacht sulx arbeitz waell te loenen (te belonen), dunct unss dat unss bij sulcker voirschreven lasten ende allen anderen lasten dit jair van inboeren ende uitgeven van allen saecken per partes in desen rekeningen begrepen waill suer (onaangenaam) woirden zijn 50 swaer gulden facit ain lichten 100 gulden".²⁴

De stadsrekening van 1490 begint met de vermeldingen van de inkomsten.

Allereerst de verpachting van de accijnzen t.w. voor wijn, bier, laken en beesten, kleine cijzen, weeggeld en gruit. Deze accijnzen brachten plusminus 1200 gulden op (het juiste bedrag is niet uit te rekenen, daar enkele posten door vochtinwerking onleesbaar zijn). De hoogste opbrengst van de afzonderlijke accijnzen was die van bier. Deze bracht nl. 470 gulden op tegenover die van wijn 250 gulden.

Dan volgt wat de belastingen oprachten. Ze werden uitgedrukt in geld en koren, dat weer in geld werd omgerekend. De hoeveelheden koren die vermeld staan blijken betrekking te hebben op de totale opbrengst van het bebouwde land en dus niet op een af te dragen hoeveelheid. Per malder opbrengst werd 6 stuver belasting geheven. Een malder rogge woog \pm 117 kg. Een malder bestond uit 6 vaten en een vat uit 4 koppen.

"Item men iss in desen tegenwoirdigen jair van 90... ind gesloten bij de gerichtten, borgermeisteren ende geswoeren van beide bencken eyne settinge te oirdineren dair mit den dess lanns... uithilt betalen sulde ende iss elck man ende wijff geoirdineert op eynen sekeren pynnynck op die betern van seynen gueden ende neringen ende op zijne erfpecht (erfhuur), dairvan elck malder iss geoirdineert up 6 stuver in sulcker vuegen ende manyeren (op zulke wijze) nae uitwijsen der cedulen dess neesten voirgaens jairs van 89 uitgescheiden (uitgezonderd) alleyn die veranderinge dess gelz dat doen (toen) licht wass ende nu die helfft gesweert (zwaarder) iss, ende wir bevyn den dat die cedulen in den kerckhoff (binnen de stad) ende dorperen ain gelde ende rogge uitbringen als hyr nae volcht".²⁵

"Item die cedula inden kerckhoff bryngt uyt ain gelde 475 gulden 14 stuver ende ain rog 1017 malder $\frac{1}{2}$ vaet facit der rog ain gelde, dat malder tot 6 stuver 305 gulden $2\frac{1}{2}$ stuver, facit t'samen gelt ende rog 780 gulden $16\frac{1}{2}$ stuver".²⁶

Dan volgen op dezelfde wijze de opbrengsten van de verschillende gehuchten oftewel buitenen. Hiervan hebben wij het volgende overzicht samengesteld.

De gebruikte afkortingen zijn: G = gulden, St = stuver, M = malder, V = vat, C = kop.

Opbrengst belastingen Weert 1490.

	Bel. in geld	Bel. op koren	Bel. totaal
Stad	475 G 14 St	1017 M $\frac{1}{2}$ V	780 G $16\frac{1}{2}$ St
Keent	189 G 8 St	195 M	248 G 18 St
Tungelroy	146 G 13 St	172 M 3 V	198 G 8 St
Altweert	110 G 18 St	98 M $4\frac{1}{2}$ V	140 G $10\frac{1}{2}$ St
Boshoven	106 G 17 St	203 M 2 V 1 C	$167\frac{1}{2}$ G 7 St 1 ort
Hushoven	140 G $2\frac{1}{2}$ St	168 M $1\frac{1}{2}$ V	190 G 12 St
Laar	181 G $1\frac{1}{2}$ St	218 M $3\frac{1}{2}$ V	246 G 13 St
Leuken	234 G 2 St	237 M 4 V	305 G 8 St

Welke de juiste begrenzing van de stad en de afzonderlijke gehuchten was, is uit dit overzicht niet op te maken. Wel valt op dat Swartbroek niet genoemd is, terwijl dit in 1489 bij de inning van de belastingen wel geschiedde. Wellicht dient men Swartbroek onder Leuken te rangschikken.

Wat bracht Nederweert aan belastingen op? Uit de stadsrekening van 1490 blijkt het volgende.

"Untfanck van den beden in Nederweert. Item ontfangen van den Buecketer herscappen nae inhalt eynre cedulen 333 gulden 11 stuver. Item Beucketer herscap heeft 510 malder 2 vaet rogge.

Item ontfangen van Heselre herscappen 134 gulden.

Item heeft 245 malder 5 vaet.

Item van Stere herscappen 211 gulden 3 stuver.

Item heeft 430 malder 5 vaet.

Item van Scoerre herscappen 164 gulden 8 stuver.

Item op dit jair nyet ontfangen van den Heiligen Geist tot Nederweert dair omme hyr nyet.

Item ontfangen van allen anderen pechten tot Nederweert 437 gulden 2½ stuver.

Item die borgermeisteren lieveren oever eyne cedulle van restanten van allen andere geistlicken pechten".²⁷

	Vutjick vanden bodem in Weert	
Suiker	Item ontfangt vanden burcksherscappen naer galt omme in hundert ginsten ginsten v. e mit y 120000	my 1000 y 10 11/2
Wegsel	Item ontfangt vanden byschepsherscappen in ginsten y 1000 mit y 10	2 1000 y 10
Steen	Item vanden Stene herscappen in ginsten my 1000 mit y 10	10 1000 y 10
Wegsel	Item vanden Stene herscappen in ginsten y 1000 mit y 10	2 1000 y 10
	Item op dit jair nyet ontfangt vanden heiligen geist tot Nederweert dair omme hyr nyet	Wet.
	Item ontfangt vanden alle anders pechten tot Nederweert	my 1000 y 10 11/2
	Item die borgermeisteren lieveren oever eyne cedulle van restanten van alle anders geistlicken pechten	

Het totaal van al deze inkomsten (accijnzen en belastingen) bedroeg 4904 gulden 1 stuver 12 vlijen.

Schutterijen

De eerste vermeldingen van schutten of schotten komen voor in 1487.

De bisschop van Luik had een deel van zijn schutten naar Weert gezonden, waar men ze liever kwijt dan rijk was.

Men gaf ze een bepaald bedrag, zodat ze weer vertrokken.

In datzelfde jaar worden ook schutters van Weert vermeld. De namen van de schutterijen worden evenwel niet genoemd. Op de feestdag van St. Jans Onthoofding (29 augustus), toen in Weert jaarmarkt was en men hoorde zeggen dat ruiters in het veld waren, hadden de schutters zich verzameld, waarbij zij op bier getraceerd werden:

"Item hadden die schotten op Sint Jansdach decollationis sich versament op der gaffelen als 't hyr jairmerct wass ende men hoerden seggen dat ennige ruter in den velde gesien weren ende hebben verdroncken ain bier gehat 26 stuver facit 1 gulden 6 stuver".²⁸

Ook brachten de schutters in rekening de kaarsen die ze op de wacht gebruikt hadden en de kost gedurende werkzaamheden.

"Item hebben die wekers op der gaffelen te weten die schotten op unss gehaelt kerssen die sij op der waecken verbrant hebben te Voerken voir 2 rijns gulden".²⁹

"Item hebben die schotten in den Hagen (= bij het kasteel) oever die cleeff huser donen maken ende die selve doin decken ende unss gerekent den kost gedragende 8 rijns gulden".³⁰

In 1489 hadden ze blijkbaar meer kaarsen nodig. In verband met de strubbelingen (zie Weerter Jaarboek 1986) zullen zij wel vaker wacht hebben moeten houden.

"Item hebben die schotten dit jair verbrant op der gaffelen als zij waickden voir 2 peter kerssen swaers gels facit ain lichten 3 gulden 12 stuver".³¹

In het zelfde jaar ontvingen de schutters van Weert en Nederweert volgens een oud gebruik een bedrag van de burgemeesters om de schutterijen in stand te houden.

Dit is de eerste maal dat deze bedragen vermeld worden.

"Item betailt den schotten nae alder gewoenten in behulp honne scotteryen stentes-tich te halden 10 gulden".³²

"Item der borgermeister van Nederweert heeft betailt den scotten van Nederweert nae alder gewoenten 6 gulden".³³

De schutterijen beschermden en bewaakten niet alleen de stad, maar trokken er blijkbaar ook wel eens op uit in verband met de bekende strubbelingen. Zo werd ook voor de eerste maal duidelijk melding gemaakt van de oude schutterij (St. Joris) en de St. Catharina schutterij. Op verzoek van de jonker trokken ze samen met de schutters van Nederweert naar Maaseik.

"Item doin mijn genadige joncker hyr screiff omme die alde schotten van Oeverind Nederweert ind Sinte Katharinen schotten tot Maeseick te komen in honnen niederkomen soe te Stramproide ende Weert gescinkt ain lichten gelde 3 gulden 18 stuver".³⁴

It doin mijn genadige joncker hyr screiff omme die alde schotten van
Oeverind Nederweert ind Sinte Katharinen schotten tot Maeseick te komen
in honnen niederkomen soe te Stramproide ende Weert gescinkt ain
lichten gelde

Later in dat jaar kwam er bericht dat de Arenbergers, bekend van de strubbelingen, in het land van Weert wilden trekken. Daarom werden de schutters bijeen geroepen. De wacht werd door de schutters van Nederweert afgelost, zodat de schutters van Weert een vat bier konden ledigen.

"Item bracht Liever Hanss hyr eyne tidinge, dat die Aerbbersche in 't lant wolden, heeft sijn peert verteert in dess meyers huse 7½ stuver swaersgelz, facit ain lichten 15 stovers".³⁵

It bracht liever Hanss hyr eyne tidinge, dat die Aerbbersche
in 't lant wolden, heeft sijn peert verteert in dess meyers
huse 7½ stuver swaersgelz, facit ain lichten

"Item sijn dair omme die schotten versament op der gaffelen, ende als die van Nederweert hyr in quaemen, gingen die schotten tot Peters van Keelst, ende die van Nederweert gingen op der gaffelen, doin den schotten geschingt 1 vaet biers ende wass dick bier (een beter soort bier) kosten 2 gulden swaers gelz facit ain lichten gelde 4 gulden".³⁶

It sijn dair omme die schotte spannet op der gaffelen, ende als die van Nederweert hyr in quaemen, gingen die schotten tot Peters van Keelst, ende die van Nederweert gingen op der gaffelen, doin den schotten geschingt 1 vaet biers ende wass dick bier (een beter soort bier) kosten 2 gulden swaers gelz facit ain lichten gelde 4 gulden. my af

Tot zover de schutterijen. In een volgend jaarboek zullen wij trachten enkele andere facetten uit de stadsrekeningen te belichten.

Annotatie

SR = Stadsrekening + jaartal.

1 SR 90	7 SR 90	13 SR 89	19 SR 89	25 SR 90	31 SR 89
2 SR 87	8 SR 87	14 SR 89	20 SR 89	26 SR 90	32 SR 89
3 SR 89	9 SR 87	15 SR 87	21 SR 89	27 SR 90	33 SR 89
4 SR 89	10 SR 87	16 SR 87	22 SR 89	28 SR 87	34 SR 89
5 SR 89	11 SR 87	17 SR 87	23 SR 89	29 SR 87	35 SR 89
6 SR 90	12 SR 87	18 SR 87	24 SR 89	30 SR 87	36 SR 89